

СТАНОВИЩЕ

на

ДИСЕРТАЦИОНЕН ТРУД

за присъждане на ОНС „Доктор“ (по икономика) по докторска програма
„Финанси, парично обръщение, кредит и застраховка (Финанси)“

на тема:

**„Търговските потоци и транспортните услуги в платежния баланс на
Република България: тенденции и свидетелства за икономическо
възстановяване“**

на **Анатоли Филипов Велковски**, докт. № D010221236
докторант, редовна форма към катедра „Финанси и кредит“ при Факултет
„Финанси“, СА „Д. А. Ценов“

с научен ръководител: проф. д-р **Андрей Захариев**

Автор на становището: проф. д-р Стефан Симеонов
определен за член на научното жури със заповед на ректора на
Стопанска Академия доц. д-р М. Маринов №1250 от 27.11.2024 г.

1. Изпълнение на формалните изисквания за дисертационен труд

Представеният дисертационен труд е в обем от 215 стр.

Съдържанието и формата на разработката отговарят изцяло на националните изисквания за дисертационен труд и на установените стандарти в катедра „Финанси и кредит“.

Въведението съдържа коректна обосновка на проблемната област на изследване, както следва: актуалност, обект, предмет, теза, цел, задачи и методология. В заключението обективно са представени основните резултати от дисертационния труд. Изведените са ключови обобщения и са формулирани насоки за бъдещи изследвания по темата.

Прегледът на използваните цитати, основното съдържание и библиографската справка показват спазване на изискванията за библиографско цитиране. Данните от системата за проверка на подобност сочат много високо ниво на оригиналност с коректно позоваване на литературните източници.

2. Структура на дисертацията

Представеният за рецензиране дисертационен труд е разработен в класическа структура от три глави, които са балансирани и способстват за реализиране на поставените цели:

Глава първа. Търговската сметка на платежния баланс – методология, принципи, отчетност и тенденции за България и Европейския съюз;

Глава втора. Транспортните услуги в платежния баланс в България и Европейския съюз – отчитане и емпирични свидетелства за икономическо възстановяване;

Глава трета. Сезонно моделиране и анализ на експортните операции в търговската сметка и транспортните услуги в платежния баланс спрямо БВП на България (2020-2023 г.).

За онагледяване на текста са включени 26 таблици и 29 фигури.

3. Научна и съдържателна оценка на разработката

Изследването е по тема с безспорна актуалност, научна и приложна насоченост. Неговата проблемна ориентираност и богатата база с данни осигуряват широко поле за провеждане на анализ.

3.1. Обект и предмет на изследването

За *обект* на изследването е определен платежния баланс на Република България. Възприемането на платежния баланс не само като статичен инструмент за измерване и оценка на потоци от стоки, услуги и капитали е важно условие за развитие на проблемно ориентирания характер на дисертационния труд. За *предмет* на дисертацията се определят установяването на измерени през платежния баланс тенденции и свидетелства за икономическо възстановяване на база търговските потоци и транспортните услуги между България и останалия свят. Селекцията на тези компоненти от платежния баланс е обусловена от няколко обективни обстоятелства: стратегическия характер на географското разположение на страната между Европа и Азия; очакванията за икономическо възстановяване и растеж след пандемията; последвалите кризи с цените на електроенергията; и продължаващата война в Украйна.

3.2. Изследователска теза и работни хипотези

Тезата на дисертационния труд се базира върху разбирането, че: *чрез изследване на сезонността и динамиката на експорта на стоки и транспортни услуги в платежния баланс могат да се установят тенденции и свидетелства на икономическо възстановяване на България като страна–членка на ЕС. Самото икономическо възстановяване в условия на поредица от кризи изисква подкрепа чрез целеви интервенции от изпълнителната власт в подкрепа на икономиката, вкл. и чрез механизми на ниво ЕС, какъвто е плана за възстановяване и устойчивост.*

В допълнение към поставените обект, предмет и основна изследователска теза, фокусът на разработката е насочен и към тестването на три **работни хипотези**:

Хипотеза първа. *Независимо от пандемията през 2020 год. икономиката на България запазва своя отворен характер и продължава да добавя стойност към БВП с обективни корекции в стойностните показатели на вноса и износа за водещите стокови групи.*

Хипотеза втора. *В условията на основополагащите принципи на общностното право *acquis communautaire*, с гарантирано свободно движение на хора, стоки и капитали, измерващите сектора на транспортните услуги показатели и инструменти (през платежния баланс) са от съществено значение за определяне тенденциите в икономическото развитие на България и ЕС.*

Хипотеза трета. *Чрез сезонно проектиране на селектирани позиции от платежния баланс на България може да се установи степента на корелационната обвързаност на потоците от стоки и транспортни услуги с БВП на България като страна с отворена икономика.*

Първата от така дефинираните работни хипотези има практическа насоченост, а втората и третата имат методично аналитична същност.

3.3. Цел и задачи на дисертационния труд

Целта на дисертацията е да се направи теоретичен и практико-приложен анализ на динамиката и тренда в експортните търговски потоци и транспортни услуги в платежния баланс на Република България чрез установяване степента на тяхната корелационна и сезонна обвързаност с

БВП. Същите се разглеждат като индикатори за икономическо възстановяване по време и след период от множествени кризи.

Формулирани са **шест** изследователските **задачи**, както следва:

- Първо. Да се извърши преглед на съществуващата литература относно търговските потоци и транспортните услуги в контекста на платежния баланс.
- Второ. Да се разработи и обоснове рамка за анализ на търговските потоци и транспортните услуги в платежния баланс на България, включваща количествени и качествени методи за оценка на тенденциите и свидетелствата за икономическо възстановяване.
- Трето. Да се идентифицират и оценят структурните промени в търговските потоци на България, включително промени в географската и продуктовата структура на търговията, както и в конкурентоспособността на ключови експортни сектори.
- Четвърто. Да се извърши детайлен анализ на сектора на транспортните услуги в България, включително неговия принос към платежния баланс, основни подсектори (морски, въздушен, сухопътен транспорт) и фактори, влияещи върху неговото развитие.
- Пето. Да се анализира динамиката на износа на стоки и транспортни услуги на България за селектиран период 2020-2023, с особен акцент върху промените, настъпили след началото на COVID-19 пандемията по данни на тримесечна база.
- Шесто. Да се оценят свидетелствата за икономическо възстановяване на България чрез анализ на взаимовръзките между експортните търговски потоци, транспортните услуги и БВП, с цел идентифициране на тенденции и перспективи за устойчив икономически растеж.

3.4. Методология на изследването

В методически аспект изследването се базира върху използването и прилагането на сравнителния анализ, методите на дедукцията и индукцията, сезонна проекция, графичен метод, статистическите методи за анализ, дескриптивна статистика, регресионен и корелационен анализ и др.

4. Съдържание на дисертационния труд

В съответствие с формулираните обект, предмет, теза, цел и задачи, разработката е структурирана в следните обособени части:

Глава първа изследва в теоретичен, дискуссионен и приложен аспект се изследва текущата сметка на платежния баланс в частта на търговията със стоки – методология, принципи, отчетност и тенденции за България и Европейския съюз.

В *глава втора* се провежда задълбочен критичен анализ на ролята и мястото на транспортните услуги в платежния баланс на България и ЕС.

Глава трета е изцяло посветена на иконометрично моделиране чрез корелационен анализ, дескриптивна статистика и сезонна проекция на обвързаността между експортните търговски потоци и транспортните услуги с динамиката в БВП на България. Обект на моделиране са както експортните потоци по стокови групи и транспортните услуги с оглед на тяхното позитивно влияние върху резултативната величина – БВП на Република България.

Авторът е формулирал препоръки за практическо решение по някои от ключовите проблеми, както и насоки за бъдещи изследвания, което показва неговата професионална ангажираност със сектора на транспорта.

5. Коректност на ползваната литература

Списъкът на ползваната литература включва 106 заглавия, над 2/3 от които чуждоезикови. Спазено е изискването за ползване на APA стандарт на цитиране. Проверката за оригиналност (в StrikePlagiarism) отчита много ниски проценти на съвпадение, което показва високо ниво на коректност.

Личи и познаване на научни изследвания на катедрения колектив, което е предпоставка за обстоен теоретичен анализ.

6. Постигнати резултати

Изследването разкрива няколко значими тенденции в търговските потоци и транспортните услуги на България:

- 1) Постепенно възстановяване на търговските обеми след спада, причинен от COVID-19 пандемията, с темпове на растеж, надвишаващи средните за ЕС в някои сектори.

- 2) Увеличаване на дела на високотехнологичните продукти в експортната структура, което свидетелства за постепенно реструктуриране на икономиката.
- 3) Нарастващо значение на транспортните услуги в платежния баланс, особено в сферата на логистиката и куриерските услуги, стимулирано от бума в електронната търговия.
- 4) Подобряване на търговския баланс в сектора на услугите, компенсиращо отчасти дефицита в търговията със стоки.
- 5) Засилване на търговска интеграция с ЕС, както и регионално в рамките на Югоизточна Европа.

В дисертацията авторът определя **четири проблемни области пред възстановяването на икономиката на България** през призмата на търговската сметка и транспортните услуги, изразени в платежния баланс:

Първо. Устойчивост на възстановяването - Остава открит въпросът, доколко наблюдаваното възстановяване е устойчиво в контекста на глобалната икономическа несигурност и геополитически напрежения.

Второ. Структурни дисбаланси: Въпреки подобренията, българската икономика продължава да показва зависимост от внос на енергийни ресурси и някои високотехнологични компоненти, което създава уязвимост към външни шокове.

Трето. Конкуренетоспособност: Нарастващата конкуренция от страни с по-ниски производствени разходи поставя под въпрос дългосрочната конкурентоспособност на някои традиционни експортни сектори.

Четвърто. Дигитална трансформация: Въпреки напредъка, темповете на дигитализация в някои сектори на икономиката изостават от средните за ЕС, което може да повлияе негативно на бъдещата конкурентоспособност.

7. Приноси

Авторът е формулирал четири приноса чийто характер, се определя съответно както: *теоретико-методологичен; емпирично-диагностичен принос; прогностично-аналитичен и практико-приложен.*

Можем да потвърдим, че те са обективно следствие от реално постигнатите резултати в дисертацията.

8. Публикации свързани с дисертацията

Посочени са три самостоятелни статии на автора, с които се представят на професионалната общност ключови резултати от дисертационното изследване. Посочените публикации осигуряват 30 точки в съответствие с националните изисквания по Правилника за приложение на Закона за развитие на академичния състав в Република България.

9. Автореферат

Авторефератът обективно отразява основните моменти от съдържанието, анализите и резултатите на дисертацията.

10. Достоинства и слабости

Съществени слабости не се отличават.

Като силна страна с важно място за стойността на дисертацията отчитам поставянето в основата на изследването регламентите на Европейския съюз относно статистиката на платежния баланс, което се явява сериозна основа за коректността на последващите анализи и зависимости на търговските потоци и транспортните услуги.

Сред достоинства на изследването се отличава и приложената методика на сезонна проекция.

11. Въпрос към защитата

На вниманието на докторант А. Велковски поставям следния въпрос:

На основата на проведения обхватен анализ на търговските потоци в икономиката на България, можете ли да изведете отрасъла (един или два) с най-голям потенциал за подпомагане на съвкупния икономически растеж и най-съществен принос за положителния платежен баланс?

12. Заключение

Представеният дисертационен труд за образователната и научна степен „Доктор“ отговаря на изискваните с Правилника за РАС в СА „Д. А. Ценов“ количествени и качествени характеристики. Дисертацията достига до оригинални научно издържани резултати, основните от които водят до приноси с науко-приложен характер.

Всичко това ми дава основание за категорично положителна оценка за присъждане на ОНС „Доктор“ по икономика, в научно направление 3.8. Икономика, специалност „Финанси, парично обръщение, кредит и застраховка“ (Финанси) на Анатоли Велковски.

25.02.2025 г.

Автор на становището:

(Проф. д-р Стефан Симеонов)